

BOEKBESPREKINGEN

ONDERNEMINGSBESPARINGEN, RISICODRAGEND KAPITAAL EN DE OMVANG DER BEDRIJFVIGHEID — Dr F. W. C. Blom — Stenfert Kroese — Leiden — 1949, 286 blz.

door Drs H. J. Krusinga.

De ondernemingsbesparingen vloeien voort uit een „spaarzin” die haar oorsprong vindt in de ondernemingsfinanciering en de psychologie van de ondernemers. Het is de intentie van de auteur om speciaal deze „spaarzin” der ondernemingen te onderzoeken en na te gaan op welke wijze deze bijdraagt tot het totale nationale spaarvolume: voorts welke samenhang er tussen conjunctuur en ondernemingsbesparingen bestaat.

De ondernemingsbesparingen, waaronder door de schrijver wordt verstaan: netto-winst minus winstuitkeringen¹⁾, vormen zowel kwantitatief als kwalitatief een der belangrijkste soorten van vermogensvorming. Kwalitatief, omdat zij de enige soort zijn waarbij alléén risicoaanvaardend vermogen²⁾ gevormd wordt dat bovendien rechtstreeks ter beschikking van ondernemingen komt, ongeacht de hoogte der winstverwachtingen. Kwantitatief, omdat statistische waarneming ze als de voornaamste bron van risicoaanvaardend vermogen aanwijst. Dit laatste wordt in het eerste Hoofdstuk, getiteld: „De betekenis der ondernemingsbesparingen voor de kapitaalvorming”, met cijfers geëxposeerd. Uit schattingen van Derksen blijkt dat, uitgezonderd de jaren 1931 t/m 1934, het bespaard percentage van de totale winst van in Nederland gevestigde N.V.'s van 1921 tot 1940 geschommeld heeft tussen ± 13 en ± 35 %. In 1939 bedroeg dit percentage 37. Met behulp van door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde gegevens³⁾ konden wij dit percentage ook berekenen voor de jaren 1946, 1947 en 1948 toen het resp. bedroeg: 38 %, 38 %, 53 % (in absolute bedragen resp. 941, 1442 en 1614 mill. guldens). Dr Blom kon zelf nog niet over deze gegevens beschikken.

Naast de ondernemingsbesparingen der N.V.'s dient dan nog rekening te worden gehouden met die van particuliere ondernemingen, landbouw, veeteelt enz., welke hoogst waarschijnlijk een aanzienlijk bedrag uitmaken. Zo nemen — door de schrijver aangehaalde — schattingen van Marshak en Lederer aan, dat de ondernemingsbesparingen van particuliere ondernemingen op 60 % van die der N.V.'s dienen te worden gesteld.

Uit een en ander moge blijken dat de spaarquote der ondernemingen

1) Vermogensaanwas en -verlies als gevolg van algemene prijsstijgingen of -dalingen beschouwt auteur niet als besparingen en ontsparingen, maar als „windfall profits and losses”.

2) Deze term, die voor zover ons bekend voor het eerst werd gebruikt in het jaarverslag van de Nederlandse Bank over het jaar 1949, wordt door ons geprefereerd boven de term risicodragend vermogen. N.o. mening moet inderdaad bij de betrokken vermogenssoort het accent in sterkere mate liggen op het „aanvaarden” dan op het „dragen”.

3) Maandschrift C.B.S. — Juli 1949 — blz. 786 e.v. en Maandschrift C.B.S. — Mei 1950 — blz. 506 e.v. Het betreft hier N.V.'s waarvan het gezamenlijk gestort aandelekapitaal circa 50 % uitmaakt van dat van alle N.V.'s in Nederland. De gepubliceerde bedragen zijn met de reciproke van dit getal vermenigvuldigd om het totaal bedrag te verkrijgen. Hierbij is gebruik gemaakt van het door Ellwood gevonden resultaat dat er betrekkelijk weinig verschil bestaat tussen de spaarquote van grote en die van kleine ondernemingen.

zich slecht leent voor kwantitatieve meting ⁴⁾, waarbij dan nog komt dat vele ondernemingsbesparingen in geheime vorm ontstaan. In Hoofdstuk II: „De spaarneiging der onderneming” wordt een uitvoerig onderzoek ingesteld naar het ontstaan van ondernemingsbesparingen. De schrijver stelt, dat de *mogelijkheid* tot het vormen van ondernemingsbesparingen afhankelijk is van de hoogte der netto-winsten; de *geneigdheid* daarentegen is vooral afhankelijk van de financieringsstructuur der onderneming. Teneinde dit toe te lichten gaat schrijver de motieven na welke tot het ondernemingssparen aanleiding geven. Via een herrubricering van de motieven van Keynes komt schrijver tot het onderscheiden van de winst-inhouding voor *stabilisatie* (omvattende ongeveer Keynes' motieven „liquidity” en „financial improvements”), voor *investeringen* („enterprise's” en „improvement”) en voor *verbetering van de financiële structuur* („financial prudence” en „financiële erfenis van het verleden”). Allereerst komen dan ter sprake de stabilisatie-reserves. Hierbij komt onder meer de vraag aan de orde of hier wel van eigenlijke ondernemingsbesparingen sprake is, daar zij hun ontstaan danken aan het inzicht dat winsten en verliezen in zekere mate een cyclisch karakter dragen. Aldus beschouwd zijn zij bij voorbaat bestemd om opgelost te worden. O.i. terecht, meent schrijver de stabilisatiereserves wèl te moeten aanmerken als ondernemingsbesparingen en ze verder te rangschikken onder het begrip „ondernemingsbesparingen voor financieringsverbetering.”

Vervolgens komen de reserves voor expansiefinanciering aan de orde, waarbij schrijver een onderscheid maakt tussen: expansiefinanciering uit de winst (sparen annex investeren) en financieringsverbetering uit de winst (sparen annex schuldaflossen). In tegenstelling met expansiereservering uit de winst, waarbij de behoefte toeneemt naarmate men stijgende winsten verwacht, doet zich de behoefte aan reservering voor schuldaflossing het sterkst gevoelen als men dalende winsten verwacht, of reeds in een depressie verkeert. Gezien het vrijwel chronisch tekort aan risicoaanvaardend vermogen voor het gehele bedrijfsleven en voor de kleinere ondernemingen in het bijzonder, terwijl daarentegen ondernemers ter vermindering van financieringsrisico's en ter bescherming van de bestaanszekerheid van hun ondernemingen een sterke voorkeur hebben voor aantrekking van risicoaanvaardend vermogen, zullen de ondernemingen veelal in meerdere mate met vreemd vermogen gefinancierd worden dan de bedrijfsleiding wenselijk acht. Dit impliceert een voortdurende drang tot conversie van het vreemde-in eigen vermogen, welke des te sterker zal werken naarmate de ondernemers hun toekomst somberder in zien. In dit verband wordt tevens een beschouwing gewijd aan de verhouding eigen-vreemd vermogen en het vraagpunt van de maximum schuldenlast der onderneming. Vervolgens wordt ook het uitgangspunt voor de berekening van netto-winst, winstuitkering en winstinhouding — de winst — nader behandeld. Gewezen wordt op het arbitraire karakter van vele der bepalende grootheden: voorraadwaardering, afschrijvingen; het als exploitatiekosten boeken van grensgevallen van investeringen.

Het Hoofdstuk wordt afgesloten met een bespreking van de bezwaren welke gewoonlijk tegen financiering uit ingehouden winsten worden aan-

⁴⁾ In zijn recente studie „On the accuracy of Economic Observations” — Princeton University Press 1950 — heeft Oskar Morgenstern weer gewezen op de onbetrouwbaarheid van statistische gegevens welke zijn samengesteld uit de jaarrekeningen van ondernemingen. Zo schrijft hij op blz. 32: „combinations of financial statements yield has more limited information than is assumed by the nature and extent of the numerical operations carried out with these figures”.

gevoerd. Ten eerste hoort men vaak de stelling verdedigen dat hierdoor de vermogensmarkt middelen worden onthouden die via deze markt elders een gemotiveerder investering hadden kunnen vinden. Zelfs indien dit bezwaar hout snijdt, zo meent schrijver dat dit niet op weegt tegen het voordeel, dat door winstinhouding in de regel een grotere kapitaalvorming wordt verkregen dan via winstuitkering. Een tweede bezwaar is, dat door uitschakeling van de kapitaalmarkt vele investeringen niet aan de toets van het oordeel der kapitaalmarkt onderworpen worden. De schrijver meent niet dat dit bezwaar ernstig moet worden geteld. Wél is hij van mening dat als gevaar overblijft, dat voor zover de winst voor kapitaalvorming beschikbaar is, expansie op irrationele c.q. emotionele gronden kan geschieden. Hier stelt hij dan tegenover dat toch grote voorzichtigheid moet worden betracht met het als verwerpelijk voorstellen van de „interne financiering”, want men tast met de aangevoerde argumenten niet alleen de expansie-financiering uit de winst aan, doch in niet mindere mate de omschakeling door bestaande ondernemingen die nodig is voor het afsterven van bepaalde onderdelen t.g.v. nimmer ophoudende structuurveranderingen, te compenseren. Volgens de schrijver liggen de steekhoudende bezwaren tegen winstfinanciering op een hoger plan en wel schuilen deze in het autonoom worden van de onderneming wanneer deze nimmer in de noodzaak verkeert om een beroep op de vermogensmarkt te doen. Uit deze hoofde acht schrijver volkomen winstfinanciering verwerpelijk.

Het derde Hoofdstuk, is getiteld: „De geld- en kapitaalmarkt”. Hierin wordt o.a. nader ingegaan op de betekenis van de kwaliteit der beleggingzoekende middelen en de weinige gegevens welke omtrent de kapitaalmarkt ter beschikking staan.

In dit stadium van de ontwikkelde analyse kan de schrijver reeds wijzen op enkele bereikte conclusies m.b.t. de conjunctuurinvloed op de spaarquote der ondernemingen. Gebleken is, dat de mogelijkheid tot sparen positief is gecorreleerd met de conjunctuurbeweging en de geneigdheid daartoe er negatief mee is gecorreleerd. Een bijzondere plaats nemen daar nog in- en deflatie in, daar zij een aanzienlijke invloed kunnen uitoefenen op de vigerende financieringsomstandigheden. Ten besluite van Hoofdstuk III worden deze verschijnselen besproken, waarbij de schrijver zich korthedshalve beperkt tot inflatie, i.c. tot de algemene daling van de reële waarde van de geldeenheid. Als invloeden welke dan van belang zijn onderscheidt schrijver de volgende effecten: fiscus-effect, tantième-effect, rente-effect, vermogenswinst-effect, gezichtsbedrog-effect. Uit een onderzoek van deze effecten blijkt, dat slechts het rente-effect (via verhoging van de ondernemingswinsten ten koste van de gefixeerde inkomens) ten gunste van de ondernemingsbesparingen werkt, de overigen oefenen een werking ten nadele uit. De auteur neemt niet aan, dat deze schadelijke werking in het algemeen door het rente-effect zal worden gecompenseerd. Dit betekent, dat een gelijkmatige inflatie van de gehele prijzen- en kostenstructuur (behalve t.a.v. de belastingen, de tantièmes, de schulden en de renten) ten nadele van de vorming van reële ondernemingsbesparingen werkt en dat een gelijkmatige deflatie consequenties in omgekeerde richting heeft.

In Hoofdstuk V: „De invloed der ondernemingsbesparingen op de conjunctuur”, behandelt schrijver de z.i. belangrijke invloed welke de structuur der ondernemingsfinanciering uitoefent op de conjunctuur via de invloed die deze structuur heeft op het beleid der onderneming t.a.v.

sparen, investeren, credietopnemen en credietaflossen. Uitgangspunt vormt de monetaire overinvesterings­theorie welke door de schrijver wordt aangevuld met een door hem nieuw geïntroduceerd element, nl. de relatieve verschuivingen welke gedurende het conjunctuurverloop optreden tussen de eigen middelen van de onderneming en de haar toevertrouwde vreemde middelen. In de opgaande conjunctuur is het klimaat gunstig voor het financieren van uitbreidingen met vreemd vermogen. Dit verschuift de als gezond aangemerkte verhouding eigen versus vreemd vermogen. Deze evenwichtsverstoring drijft de onderneming tot herstel van de oude verhouding hetgeen kan geschieden zolang de vermogensmarkt bereid is nieuwe emissies op te nemen. Zodra deze mogelijkheid echter gaat ontbreken zal de expansie verzanden. De ondernemingen missen nu de mogelijkheid om via het aantrekken van risicoaanvaardend vermogen met één slag de financierings­structuur gezond te maken en zullen dientengevolge terugvallen op winst­houding. De zichtbaar gemaakte „overinvestering in financieële zin”, d.w.z. dat de ondernemingen met meer schulden belast zijn dan zij zonder overmatig gevaar voor hun bestaans­zekerheid kunnen dragen, leidt via een verminderde credietvraag tot vermindering van de geld­creatie. Zoals Prof. Posthuma in zijn inleiding opmerkt, brengt dit in zoverre een nieuw element in de monetaire overinvesteringstheorie dat het nu niet langer de structurele beperkingen van het bankwezen behoeven te zijn die aan de geld­schepping een einde maken. Een afwijking tussen het patroon van de totale besparingen en dat der totale investeringen kan, bij gelijke absolute grootte van beiden, reeds voldoende aanleiding hiervoor zijn. Schrijver stelt zich zelf de vraag of remmende en acculerende krachten elkaar aan het einde van een opswing niet in evenwicht kunnen houden. Met Kalecki is hij van mening dat dit niet het geval is t.g.v. het bestaan van een negatieve trend m.b.t. de omvang van het aanbod van risicoaanvaardend vermogen.

Hiermede werd het geschetste conjunctuurverloop uit­vloei­sel van een structureel verschijnsel, nl. het relatief tekort aan risicoaanvaardend vermogen. Gezien op de lange termijn moet een verschuiving worden geconstateerd in de beleggersmentaliteit ten gunste van de voorkeur van vele beleggers voor „risicoloze belegging”. Dit vergroot de spanning met de preferentie van het bedrijfsleven welke uitgaat naar risicoaanvaardend vermogen. Schrijver meent dit zo te moeten stellen ondanks het feit dat meting van het verschijnsel niet mogelijk is en dus geen historische reeks deze stelling kan steunen.

In Hoofdstuk VII — Structuur- en conjunctuurbeïnvloeding — wordt door de schrijver aandacht besteed aan de te volgen conjunctuurpolitiek. Deze zal haar kracht dienen te zoeken in het bestrijden van het geconstateerde structurele tekort. Immers, aangenomen een min of meer vaste verhouding tussen het risico aanvaardend vermogen der ondernemingen en hun totale vermogen (de zgn. financierings­multiplier) moet de economische politiek gericht zijn op aanpassing van de structuur van het kapitaal­aanbod aan de eisen die een gezonde financierings­structuur stelt. Dit moet volgens schrijver onder alle conjunctuur­om­standigheden een hoofdlijn der economische politiek zijn en is dus in wezen structuurpolitiek. Hieraan moet z.i. de conjunctuurpolitiek ondergeschikt blijven.

In het licht van deze visie bespreekt schrijver dan verscheidene recente maatregelen welke in het veld van de genoemde economische politiek zijn getroffen, o.a. belastingheffing, dividendstop, herkapitalisatie. Zowel Hoofdstuk VII als Hoofdstuk VIII — Besluit — zijn hier verder mee gemoeid.

Achter in het boek treft de lezer nog een tweetal aanhangsels aan betreffende de Herstelfinanciering in Tsjecho-Slowakije en Oostenrijk na 1919 en de ondernemingsbesparingen in Duitsland 1933—1938.

Overzien wij het hele werk, zo moet worden vastgesteld dat Dr Blom op vaardige wijze een probleem heeft behandeld dat heden ten dage voor het bedrijfsleven een grote betekenis heeft. Het verdient dan ook van deze kringen alle belangstelling.

Daarnaast levert het boek ook van wetenschappelijk standpunt gezien een belangrijke bijdrage tot het inzicht in het verschijnsel van de ondernemingsbesparingen. De schrijver is er in geslaagd de meeste facetten van dit complexe vraagstuk onder de loupe te nemen. Heeft deze integrale behandeling enerzijds voordelen, anderzijds doet het feit dat de aandacht over een breed terrein moet worden verdeeld hier en daar ietwat afbreuk aan het overzicht en de diepte van behandeling. Het is dan ook te wensen dat, schrijvers studie tot verder onderzoek in deze materie moge prikkelen. De stimulansen hiertoe zijn te over in het boek te vinden. Wij moeten Dr Blom hiervoor zeer erkentelijk zijn.

Ir. E. HIJMANS — DE TOEKOMST VAN ONZE ARBEID, Stenfert Kroese, Leiden
door F. C. M. Hegener

Er zullen slechts weinig leidinggevende personen uit het bedrijfsleven zijn, die het met de inhoud van dit boekje niet eens zijn.

Schrijver behandelt vooral de taak en plaats van de arbeider in de moderne industrie, zoals die sinds de industrieële revolutie is gegroeid, terwijl hij tevens een kort overzicht geeft van de arbeidsverhoudingen van dit tijdvak der geschiedenis.

Aangegeven wordt, hoe ook tegenwoordig van arbeidsvreugde sprake kan zijn, indien leiding en uitvoerders een juist begrip van hun taak hebben.

Het is een zeer moeilijk onderwerp, dat hij behandelt, een onderwerp, dat niet alleen interessant is, doch ook eens moest worden behandeld. Immers, zoals de schrijver terecht zegt, is de vrees voor mechanische verwording zo epidemisch geworden, dat ze inwerkt op het gemoedsleven van de werkenden en ook op dat van hun leiding. Wij leven in een „groeistuij” van het stoffelijk leven, waardoor een spanning ontstaat tussen denk- en daadleven. Schrijver stelt, dat het nodig is de werkers te beschouwen als het product van eeuwen, waarin de typisch geestelijke instelling van de West-Europeaan vorm kreeg. Slechts indien we dit doen, kunnen we de reacties van onze werkers op hun omgeving begrijpen.

Om dit duidelijk te maken, begint de schrijver met een overzicht van de maatschappelijke verhoudingen en de technische ontwikkeling voor de industrieële revolutie. Daarna volgt een beschouwing over de inhoud van de nieuwe arbeidsvormen, terwijl hij besluit met een uitvoerige behandeling van de mogelijkheden, welke voor de moderne bedrijfsleiding openstaan om voor de werkers een gunstige arbeidsbeleving te kunnen verwezenlijken.

De weergegeven opvattingen getuigen van een grote ervaring en een diep inzicht in de problemen van het moderne bedrijf, speciaal in die der arbeiders.

Een boekje, dat wij aan allen die in het bedrijfsleven werkzaam zijn, speciaal de jongere arbeiders, zouden willen aanbevelen.

HOTEL-ACCOUNTING VAN E. B. HORWATH EN LOUIS TOTH, New York 1948, 497 blz.

door *L. A. Bakker*

Dit boek is als een Amerikaans standaardwerk te beschouwen over de administratie en de organisatie van de zogenaamde „Transient Hotels” met een omvang van 350/400 kamers en is als zodanig ongeschikt als studie- of handboek voor Nederlandse Horecabedrijven. Ook waar in een appendix een beschrijving gegeven wordt van de administratie van kleinere hotels (100 of minder kamers) wijken de Amerikaanse gewoonten en toestanden zodanig af, dat in het algemeen dit boek minder geschikt voor Nederlands gebruik moet worden geacht. Niettemin is voor hotelspecialisten en -eigenaren dit boek van waarde om de hier te lande toegepaste gebruiken, interne controlemaatregelen e.d. te toetsen aan de velerlei zeer gedetailleerde wenken hierover in het werk gegeven. In het bijzonder interessant zijn de bladzijden gewijd aan de „foodcontrol”, bij welke van een uitgebreide analyse van verkopen en kosten der ingrediënten wordt gebruik gemaakt. Velerlei modellen van formulieren en enkele statistieken verduidelijken de tekst.

Prof. Dr O. BAKKER en Drs P. DE WOLFF, OEFENINGEN IN STATISTIEK, DEEL I. Noordhoff Groningen 1950. 103 blz.

door *Drs W. J. v. d. Woestijne*

De statistiek is van een hoofdzakelijk ambtelijke aangelegenheid tot een algemeen hulpmiddel ook in het bedrijfsleven geworden. Dit heeft het karakter van de bestudering der statistiek belangrijk veranderd. Naast kennis van de belangrijkste statistische publicaties en de bij de verzameling daarvan gebruikte definities en methoden, wordt nu ook geëist dat de administratief geschoolde zelf gegeven materiaal in statistische vorm bewerkt. Naast kennis is thans vaardigheid noodzakelijk. Vaardigheid verkrijgt men door oefening en voor oefening zijn opgaven nodig. Allen die met belangstelling en vreugde de uitbreiding van het praktijkgebied der statistiek volgen, zullen daarom de verschijning van boven aangekondigd boekje toejuichen.

De opgaven zijn in het bijzonder bestemd voor studerende voor de examens ter verkrijging van het diploma Moderne Bedrijfsadministratie, het Staatspraktijkdiploma voor Bedrijfsadministratie en van de akte Handelswetenschappen M.O.A. Speciale vraagstukken, gemerkt met een sterretje zijn meer in het bijzonder bestemd voor studerende voor accountants-examens en studenten aan de Economische Faculteiten van onze Universiteiten en aan de Economische Hogescholen, bij hun studie voor het kandidaats-examen.

In een tweede deeltje zullen de uitwerkingen worden gepubliceerd. Het ligt (gelukkig) in de bedoeling van de schrijvers om t.z.t een serie vraagstukken uitsluitend voor meergevorderden samen te stellen.

door J. van Raalte

Met veel genoegen hebben wij dit boek bestudeerd. Te oordelen naar hetgeen de schrijver ons in het voorwoord mededeelt, is het boek bedoeld „als leidraad voor diegenen, die belast zijn met de organisatie van de administratie”.

Het deelgebied van het veelomvattende terrein der administratie ten aanzien waarvan het boek als leidraad is bedoeld, is nauwkeuriger aangegeven in de titel van het boek. De schrijver heeft een groot aantal praktische moeilijkheden, die zich bij invoering van moderne administratiemethoden voordoen, willen behandelen. Daarin is de Heer Groot naar onze mening geslaagd.

Enerzijds is daarbij, volkomen terecht, niet toegegeven aan de drang naar volledigheid. Naast het onderhavige boek valt nog een even dik werk met de oplossing van andere problemen te vullen, zonder in dublures te vervallen. Anderzijds zijn problemen behandeld die voor elke administratie van belang zijn, ook al is er geen sprake van een „moderne bedrijfsadministratie”.

In het bijzonder de eerste honderd bladzijden, waar de schrijver o.a. de problemen behandelt betreffende de organisatie van de administratieve afdeling, groeperen en totaliseren van cijfers en administreren van betalingen en inningen, zijn tamelijk algemeen georiënteerd. Het boek is kennelijk aan de hand van de praktijk geschreven. Het bevat weinig theoretische overwegingen, maar geeft praktische oplossingen voor een groot aantal problemen, welke zich bij de organisatie van de administratie kunnen voordoen. Voornamelijk heeft de schrijver daarbij het oog gehad op de administraties van grote bedrijven.

Bij het lezen van het boek ontkomt men niet aan de indruk, dat sommige problemen wat eenzijdig zijn opgelost. Zoals de Heer Groot in zijn voorwoord aangeeft, heeft hij getracht „the one best way” voor de oplossing der problemen te geven. De praktijk leert echter, dat het niet altijd mogelijk is om voor verschillende bedrijven één algemene oplossing te geven, die als de beste moet worden aangemerkt. Naar onze mening dienen in een boek als het onderhavige, dat toch geen instructie voor een bepaalde administratie is, tenminste naast een algemene oplossing, enige andere mogelijkheden te worden aangegeven.

Schrijver maakt onderscheid tussen kostensoorten en kostenposities. Deze laatste term wordt gebezigd daar waar men normaliter van kostenplaatsen spreekt. De invoering van deze afwijkende terminologie, zonder dat daarbij wordt aangegeven waarom de nieuwe term beter is dan de bestaande lijkt ons ongewenst.

Het schema tussen blz. 192 en 193 geeft een duidelijk overzicht van de methode van analyse der bedrijfsresultaten, bij toepassing van de methode der variabele budgettering. Hoofdstuk 8 geeft een interessante beschouwing over de taakverdeling tussen de financiële administratie en de bedrijfsadministratie.

Schrijver vestigt uitdrukkelijk de aandacht erop (blz. 244) dat de methode van variabele budgettering niet alleen geschikt is voor bedrijven met massaproductie maar ook voor andere soorten bedrijven. De Heer Groot beveelt onderlinge vergelijking van de normcijfers van verschillende bedrijven aan.

Op blz. 186 geeft de schrijver twee methoden aan om naast de bedrijfs-overzichten, overzichten naar kostensoorten samen te stellen. Bij methode 1 wordt een doorschrijfadministratie verondersteld, maar bij methode 2 wordt in het geheel niet gesproken volgens welk systeem de administratie moet worden gevoerd. Of de Heer Groot ook hier de doorschrijfboekhouding als „the one best way” adviseren wil, blijkt niet. Naar onze mening is noch bij methode 1 noch bij methode 2 de techniek van de boekhouding van essentieel belang voor de oplossing van het betreffende probleem.

Wanneer wij tenslotte komen tot een beoordeling van het boek in zijn geheel kan worden gezegd, dat de inhoud, mits kritisch gelezen, interessant is voor studerende, maar vooral voor hen, die in de praktijk met administratieproblemen in aanraking komen. Een zekere scholing is, om het boek vlot te kunnen begrijpen, vereist. De bestudering van dit werk van de Heer Groot verdient zeker aanbeveling.

Het is opvallend, dat een boek over „Moderne” administratiemethoden, uitgegeven in 1947, is geschreven in een op dat moment verouderde spelling. Vanzelfsprekend is dit niet bepalend voor de waarde van het boek als zodanig.

BEDRIJFSORGANISATIE door Ir V. W. van Gogh, 2e druk, Ned. Uitg. Mij. Leiden door Drs S. C. Bakkenist

Blijkens het voorwoord stelt de schrijver zich tot doel uitsluitend de organisatie te bespreken, die nodig is om technische en administratieve werkzaamheden zo efficiënt mogelijk uit te voeren. Hierdoor is het terrein dat door de behandeling bestreken wordt bewust beperkt, waarvoor alle aanleiding is, omdat het dan nog voldoende ruim is.

Terecht wijst de schrijver erop dat gedurende de laatste jaren de ontwikkeling van de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie de mens op de voorgrond stelt. De indeling van het boek is hieraan aangepast. Dit kan blijken uit het feit, dat de hoofdstukken I t/m XI (tezamen 170 pagina's van het totaal van 282 pagina's) de verschillende aspecten van de efficiëntie-arbeid in verband met de mens in het productieproces behandelen, terwijl in de hoofdstukken XII en XIII de invloed op de efficiëntie wordt behandeld, van doelmatig materiaal, doeltreffende gereedschappen en machines, doeltreffende plaatsing van machines en gereedschappen (o.m. de lopende band) en doeltreffende ruimte-benutting. Een afzonderlijk en belangwekkend hoofdstuk (hoofdstuk XIV; in de tekst staat abusievelijk XVI) is aan de organisatie van de leiding gewijd. De schrijver onderscheidt:

wetgevende macht
uitvoerende macht
rechtsprekende macht.

Voor iedere handeling zijn 3 dingen nodig zegt de schrijver:

de opdracht
de uitvoering
de controle.

Het eerste is als wetgevende macht aan te duiden; het tweede als uitvoerende macht; het derde als rechtsprekende macht.

In de verdere behandeling blijkt, dat naar het oordeel van de schrijver de opdracht en de controle elementen van de leiding zijn en zich lenen tot afsplitsing als staforgaan ter verbetering van de leiding.

Jammer is dat de schrijver geen gebruik maakt van de begrippen:
constituerende leiding,
dirigerende leiding.

Het begrip constituerende leiding valt dan samen met zijn begrip wetgevende macht, maar voor de zo belangrijke dirigerende leiding, het leiding geven aan de uitvoering is in de terminologie van de schrijver geen plaats.

Tenslotte behandelt de schrijver in de hoofdstukken XV en XVI de administratieve werkzaamheden in het bedrijf en bekijkt ook deze door de bril van de efficiëntie-adviseur.

Wij zijn van mening, dat de schrijver in zijn opzet bevredigend is geslaagd. Het boek geeft een goed beeld van de problemen die met efficiënte bedrijfsvoering verband houden. De behandeling van de verschillende onderwerpen kon vanzelfsprekend niet uitputtend en diepgaand zijn. Over ieder van de vele onderwerpen die behandeld werden, zijn dikke boeken te schrijven en geschreven.

Aan de ontwikkeling van de laatste jaren is aandacht geschonken. Onder meer worden de bedrijfskadertraining (B.K.T.), de werkclassificatie en de arbeidsanalyse in de behandeling betrokken.

Het is geen boek voor de vakman of voor degene die deskundige op het gebied of een deelgebied wenst te worden. Maar het is zeer geschikt voor de velen, die er iets van moeten weten. Die moeten weten waar de problemen liggen. Zij zullen er uit leren, dat het bevorderen van de efficiëntie in het bedrijf wil zeggen doelbewuste organisatie van ieder onderdeel. Zo weinig mogelijk aan het toeval overlaten en even zeer zo weinig mogelijk aan de intuïtie.

Inefficiënties zijn veelal niet spectaculair, ze ontsnappen bij oppervlakkige, niet deskundige waarneming, aan de aandacht. Maar vele kleintjes maken een grote.

Het boek zou naar mijn oordeel zeer wel in de plaats kunnen treden van het Amerikaanse boek van Kimball „Principles of Industrial Organization”, welke boek voor vele studierichtingen op de literatuurlijst prijkt en toch ook niet meer dan een vogelvlucht van deze uitgebreide stof geeft.

Jammer is dat de schrijver als titel „Bedrijfsorganisatie”, heeft gekozen, omdat dit woord in een ander verband zeer gangbaar is geworden, t.w. publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Misvatting ten aanzien van de inhoud kan dan ook niet uitblijven naar mijn oordeel. Maar welke titel dan? In combinatie met het woord „wetenschappelijk” dus wetenschappelijke bedrijfsorganisatie, in navolging van het Amerikaanse scientific management lijkt mij ook niet gelukkig. Mijn gedachten gaan in de richting van „Efficiënte bedrijfsvoering”.

Het boek zou nog aan waarde winnen, wanneer de schrijver aan het slot een overzicht zou hebben gegeven van de geraadpleegde literatuur, dan wel aan het einde van ieder hoofdstuk een opsomming van de literatuur die geraadpleegd moet worden, wanneer de lezer dieper op het onderwerp wenst in te gaan. De verwijzing in voetnoten naar enkele van de geraadpleegde boeken voorziet in deze behoefte maar ten dele.

Tenslotte ben ik van mening, dat de leesbaarheid en vooral de efficiëntie van het lezen zeer wordt bevorderd, wanneer of in de inhoudsopgave dan wel bij het begin van ieder hoofdstuk een beknopte vermelding van de in het hoofdstuk behandelde stof zou worden gegeven.

Deze desiderata doen overigens niet af aan mijn appreciatie in het algemeen voor de inhoud van dit boek.